

РОЗУМНИЙ СТРОК ЯК СКЛАДОВА ПРИНЦИПУ ПРАВОВОЇ ВИЗНАЧЕНОСТІ: СУДОВА ПРАКТИКА ТА КРИТЕРІЇ ЄСПЛ

Розробник і доповідач:

ЛЮДМИЛА МАКАРЕНКО – суддя, суддя-спікер
Володарського районного суду Київської області,
викладач/тренер Національної школи суддів України

04 березня 2026 року

ЗМІСТ

01

Верховенство права, принцип правової (юридичної) визначеності, розумні строки

02

Процесуальні строки: національне законодавство і судова практика

03

Критерії «розумного строку»: практика Європейського суду з прав людини

ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА

ПРИНЦИП ПРАВОВОЇ
ВИЗНАЧЕНОСТІ

РОЗУМНИЙ СТРОК

В Україні **визнається**
і **діє** принцип
верховенства права
(стаття 8
Конституції України).

Верховенство права –
це панування права
в суспільстві.

Верховенство права,
будучи одним
з основних принципів
демократичного
суспільства,
передбачає
судовий контроль
над втручанням
у право кожної
людини на свободу.

Доповідь Європейської комісії «За демократію через право» (Венеціанської комісії) щодо верховенства права (2011 рік)

Елементи «верховенства права»:

```
graph LR; A((Елементи «верховенства права»:)) -.- B[законність]; A -.- C[юридична (правова) визначеність]; A -.- D[заборона свавілля]; A -.- E[доступ до правосуддя, представленого незалежними та безсторонніми судами]; A -.- F[дотримання прав людини]; A -.- G[заборона дискримінації та рівність перед законом];
```

законність

юридична (правова) визначеність

заборона свавілля

доступ до правосуддя, представленого незалежними та безсторонніми судами

дотримання прав людини

заборона дискримінації та рівність перед законом

Доповідь Європейської комісії «За демократію через право» (Венеціанської комісії) щодо верховенства права (2011 рік)

Принцип юридичної визначеності є істотно важливим для питання довіри до судової системи та верховенства права.

Юридична визначеність вимагає, щоб юридичні норми були чіткими і точними та спрямованими на забезпечення того, щоб ситуації та правовідносини залишалися передбачуваними... Позаяк суб'єкти права повинні знати наслідки своєї поведінки...

Існування суперечливих рішень, що їх виніс верховний чи конституційний суд, у будь-якому разі є несумісним із принципом юридичної визначеності.

Тому вимагається, щоб суди, особливо вищих інстанцій, запроваджували механізми, що надають можливість уникати суперечливості і забезпечувати узгодженість судової практики.

Роль судівництва є істотно важливою в державі, заснованій на верховенстві права. Судівництво є гарантом справедливості – основоположної цінності у державі, керованій правом.

Рішення КСУ від 22.09.2005 № 5-рп/2005, від 29.06.2010 № 17-рп/2010, від 22.12.2010 № 23-рп/2010, від 20.12.2017 № 2-р/2017

Елементами верховенства права є:

- принципи рівності і справедливості,
- правової визначеності,
- ясності і недвозначності правової норми

Наслідки недотримання:

- незабезпечення однакового застосування норм,
- необмеженість трактування норм на практиці,
- сваволя у правозастосуванні

Принцип правової визначеності означає, що обмеження основних прав людини та громадянина і втілення цих обмежень на практиці допустиме лише за умови забезпечення передбачуваності застосування правових норм, встановлених такими обмеженнями.

Обмеження будь-якого права повинне базуватися на критеріях, які дадуть змогу особі відокремлювати правомірну поведінку від протиправної, передбачати юридичні наслідки своєї поведінки.

Принцип правової визначеності вимагає чіткості, зрозумілості й однозначності правових норм, зокрема їх передбачуваності (прогнозованості) та стабільності.

Правова передбачуваність та правова визначеність необхідні, щоб учасники правовідносин мали можливість завбачати наслідки своїх дій і **бути впевненими у своїх законних очікуваннях**, що набуते ними на підставі чинного законодавства право, його зміст та обсяг буде ними реалізовано.

Юридичною визначеністю обумовлюється втілення легітимних очікувань, тобто досягнення бажаного результату шляхом вчинення правомірних дій з огляду на заздалегідь передбачені ймовірні наслідки.

Втілення легітимних очікувань унеможлиблюється, зокрема, у випадку, коли особа не може досягнути прогнозованого результату внаслідок зміни юридичного регулювання у такі **строки, що не є розумними та обґрунтованими.**

Рішення КСУ від 11.10.2005 № 8-рп/2005, від 31.03.2015 № 1-рп/2015, від 20.12.2017 № 2-р/2017, від 05.06.2019 № 3-р(І)/2019

Постанова ВП ВС від 18.05.2021 у справі № 914/1570/20:

ЄСПЛ неодноразово зазначав у рішеннях, що **одним із фундаментальних аспектів верховенства права є принцип правової визначеності.**

Закон має бути доступний для конкретної особи та достатньо чітко сформульований, щоб вона могла, якщо це необхідно, за допомогою кваліфікованих радників передбачити в розумних межах, виходячи з обставин справи, ті наслідки, які може спричинити означена дія...

Закон має достатньо чітко визначати межі дискреції та порядок її реалізації.

Формулювання законодавства має бути достатньо передбачуваним, щоб дати особам адекватну вказівку щодо обставин та умов, за яких державні органи мають право вдатися до заходів, які вплинуть на їхні конвенційні права... Законодавство повинно забезпечувати певний рівень юридичного захисту проти свавільного втручання з боку державних органів. **Існування конкретних процесуальних гарантій у цьому контексті є необхідним.**

Рекомендація CM/Rec (2010) 12 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо суддів: незалежність, ефективність та обов'язки від 17.11.2010 (п.п. 30, 31, 62)

Дієвість суддів та судової системи – необхідна умова для:

- захисту прав кожної особи,
- виконання вимог статті 6 Конвенції,
- правової визначеності та
- віри громадськості у верховенство права

Дієвістю є прийняття якісних рішень упродовж **розумного строку** після справедливого розгляду справ.

Судді повинні розглядати кожну справу з належною ретельністю та впродовж **розумного строку**.

Судді зобов'язані забезпечувати ефективне управління справами, за які вони несуть відповідальність, включаючи виконання рішень, які входять до їх юрисдикції.

Порушення яких статей Конвенції констатує ЄСПЛ у разі встановлення тривалого судового провадження?

ст. 3

ст. 6

ст. 8

ст. 10

ст. 13

КОНВЕНЦІЯ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ І ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД

Кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж **розумного строку** незалежним і безстороннім судом, встановленим законом
(стаття 6)

Кожен має право на **ефективний засіб** правового захисту в національному органі, навіть якщо таке порушення було вчинене особами, які здійснювали офіційні повноваження
(стаття 13)

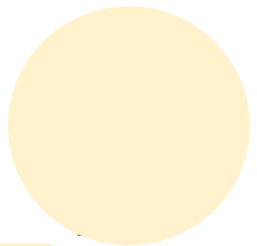
Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Кудла проти Польщі» від 26.10.2000 (заява № 30210/96)

В аналогічних справах у минулому Суд відмовлявся ухвалювати рішення щодо супутньої скарги стосовно відсутності ефективного засобу правового захисту, гарантованого статтею 13, не вважаючи це за потрібне через вже встановлене порушення вимоги про «розумний строк» (у статті 6).

На погляд Суду, настав час переглянути свою практику у світлі безупинного нагромадження заяв... з головною, якщо не єдиною, скаргою – на незабезпечення розгляду впродовж розумного строку всупереч вимозі пункту 1 статті 6... Порушення за цим пунктом Суд встановлює дедалі частіше, не так давно він був змушений звернути увагу на **«велику загрозу»**, що виникає для верховенства права в тих національних правових системах, де трапляються «надмірні затримки в судових провадженнях, щодо яких сторони не мають засобів правового захисту».

Засіб правового захисту, що дає змогу оскаржити невинуватого тривалість розгляду, сам по собі **не пов'язаний із поданням скарги щодо «встановлення» будь-яких кримінальних обвинувачень або визначення обсягу цивільних прав і обов'язків**. Так чи інакше, за умови виконання вимог Конвенції, Договірні держави... користуються певною свободою самостійного оцінювання, вирішуючи, в який спосіб забезпечити засіб правового захисту, передбачений статтею 13.

Суд вважає, що коректна інтерпретація статті 13 означає, що її положення гарантують ефективний засіб правового захисту в національному органі в разі стверджуваного порушення вимоги пункту 1 статті 6 –розглянути справу впродовж розумного строку

Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Салков та інші проти України» від 18.01.2024 (об'єднано 11 заяв)

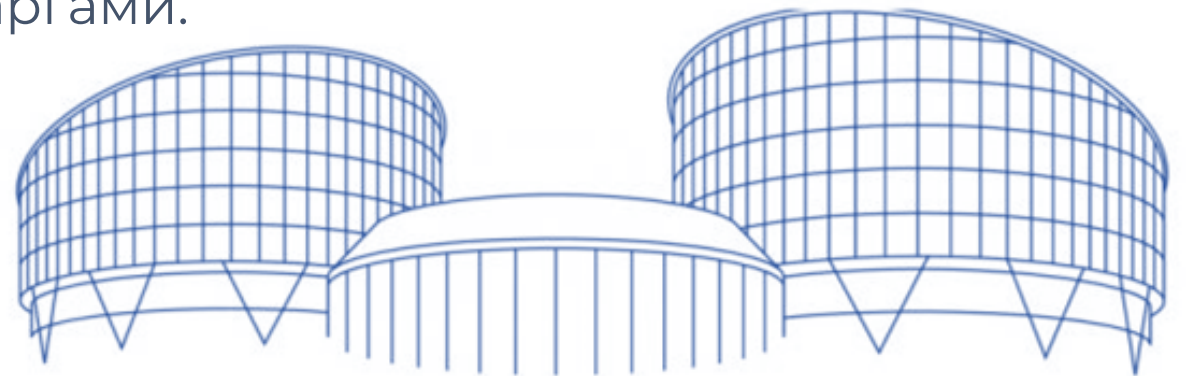
Розглянувши всі надані йому матеріали, Суд не вбачає жодних фактів або аргументів, здатних виправдати загальну тривалість проваджень на національному рівні. З огляду на свою практику з цього питання Суд вважає, що у цій справі тривалість проваджень була надмірною та не відповідає вимозі «розумного строку».

Ст. 6

Ст. 13

Суд також зазначає, що заявники не мали у своєму розпорядженні ефективного засобу юридичного захисту у зв'язку з цими скаргами.

**Цивільні провадження в судах України тривали від 4 до 16 років.*

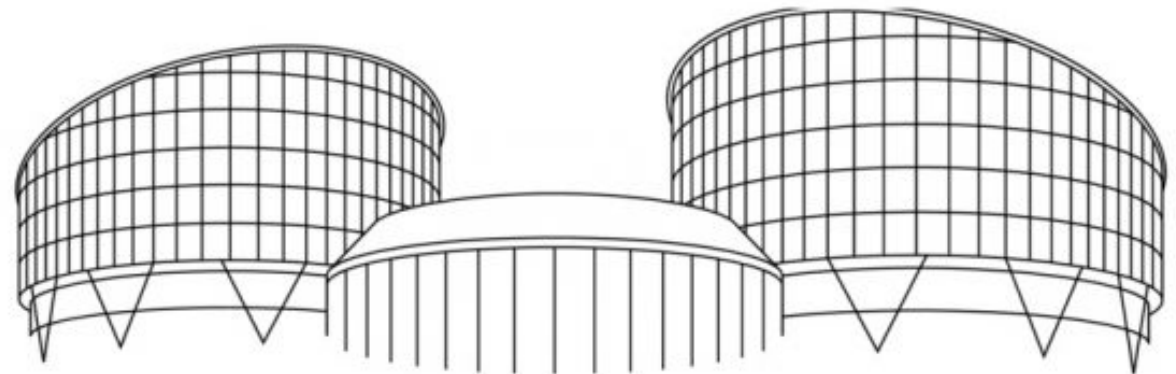

**Рішення ЄСПЛ від 21.10.2010
у справі «Дія 97» проти України»,
заява № 19164/04 (пункти 46, 47):**

Одним із основоположних аспектів верховенства права є принцип юридичної визначеності, що передбачає дотримання принципу *res judicata*, тобто принципу остаточності судових рішень.

Процесуальні правила призначені для забезпечення належного відправлення правосуддя та **дотримання принципу юридичної визначеності**. Учасники судового провадження повинні мати право розраховувати на те, що ці правила застосовуватимуться.

Цей принцип застосовується до усіх – не лише до сторін провадження, але й до національних судів.

Конституція України (ч. 2 ст. 129):

основними засадами судочинства є, зокрема, розумні строки розгляду справи судом (п. 7)

Основними засадами (принципами) цивільного, господарського, адміністративного судочинства та кримінального провадження є, зокрема:

- верховенство права;
- розумність строків (розгляду справи судом)

Доповнення основних засад судочинства ... засадою «розумні строки розгляду справи судом» спрямоване на забезпечення гарантування захисту судом порушених прав особи в оптимальні строки та відповідає вимогам статті 6 Конвенції

Висновок КСУ від 20.01.2016 № 1-в/2016

- ч. 3 ст. 2 ЦПК України
- ч. 3 ст. 2 ГПК України
- ч. 3 ст. 2 КАС України
- ч. 1 ст. 7 КПК України

Чи підлягає суддя притягненню до відповідальності за порушення розумних строків розгляду справ?

А

Так, до кримінальної відповідальності

Б

Так, до адміністративної відповідальності

В

Так, до дисциплінарної відповідальності

Г

Ні, сам факт порушення строку розгляду справи не є підставою для відповідальності

ЗАКОН УКРАЇНИ «ПРО СУДОУСТРІЙ І СТАТУС СУДДІВ»

Стаття 7. Право на справедливий суд

Кожному гарантується захист його прав, свобод та інтересів у **розумні строки** незалежним, безстороннім і справедливим судом, утвореним законом.

Стаття 106. Підстави дисциплінарної відповідальності судді

Суддю може бути притягнуто до дисциплінарної відповідальності в порядку дисциплінарного провадження, зокрема, з підстав:

- безпідставне затягування розгляду заяви, скарги чи справи
- невжиття заходів щодо розгляду заяви, скарги чи справи протягом строку, встановленого законом
- зволікання з виготовленням вмотивованого судового рішення
- несвоєчасне надання суддею копії судового рішення для її внесення до Єдиного державного реєстру судових рішень

Визнавши Конвенцію джерелом права та закріпивши у Законі України «Про судоустрій і статус суддів» норму статті 6 Конвенції, держава взяла на себе зобов'язання перед особою щодо забезпечення ефективного судочинства у розумні строки, за невиконання якого передбачила можливість притягнення відповідальних осіб до встановленої законом відповідальності.

Сам факт порушення строку розгляду справи, несвоєчасного виготовлення повного тексту судового рішення та/або несвоєчасного надання його копії для направлення до ЄДРСР не може бути підставою для дисциплінарної відповідальності судді, оскільки такою підставою відповідно до п.2 ч.1 ст.106 названого Закону є саме безпідставне затягування або невжиття суддею заходів <...> протягом строку, встановленого законом...

...Якщо значне навантаження в роботі, кадровий голод та право на відпочинок судді за певних умов можуть бути поясненнями огріхів у роботі, то вони повинні бути однаковими для <...> судових проваджень. Натомість, як звертає увагу Дисциплінарна палата, в іншому судовому провадженні, яке здійснювалося приблизно у той самий час, означені обставини не стали перешкодою для розгляду справи упродовж розумних строків...

З огляду на це ВРП не визнала вагомими і переконливими посилання адвоката <...> у скарзі на надмірне навантаження судді ОСОБА_1 як на підставу для відмови у притягненні її до відповідальності.

З постанови ВП ВС від 10.10.2019 у справі № 11-586сап19, якою залишено без змін рішення ВРП щодо відповідальності судді

Рішення Першої Дисциплінарної палати Вищої ради правосуддя від 12.08.2024 № 2433/1дп/15-24

Пояснення народного депутата України (Заявник скарги): протягом 2022–2023 років суддя зволікала з виготовленням повних текстів судових рішень, чим порушила вимоги статті 243 КАС України. Такі дії судді можуть призвести до негативних наслідків, а саме до затягування в отриманні 200 мільйонів гривень до бюджету, після розгляду цих справ судом апеляційної інстанції. Зволікання з виготовленням судових рішень може дискредитувати судову систему, сформувати негативний імідж до судової системи.

Виявлення лише факту недотримання передбачених законом строків та невчасності дій **не є безумовним** свідченням наявності підстав для притягнення судді до дисциплінарної відповідальності.

Для визнання бездіяльності протиправною недостатньо лише факту несвоєчасного виконання обов'язкових дій; важливими є також конкретні причини, умови та обставини, унаслідок яких дії, що підлягали обов'язковому виконанню відповідно до закону, фактично не були виконані чи були виконані з порушенням строків. **Значення мають юридичний зміст, значущість, тривалість та межі бездіяльності, фактичні підстави її припинення, а також шкідливість бездіяльності для прав та інтересів особи.**

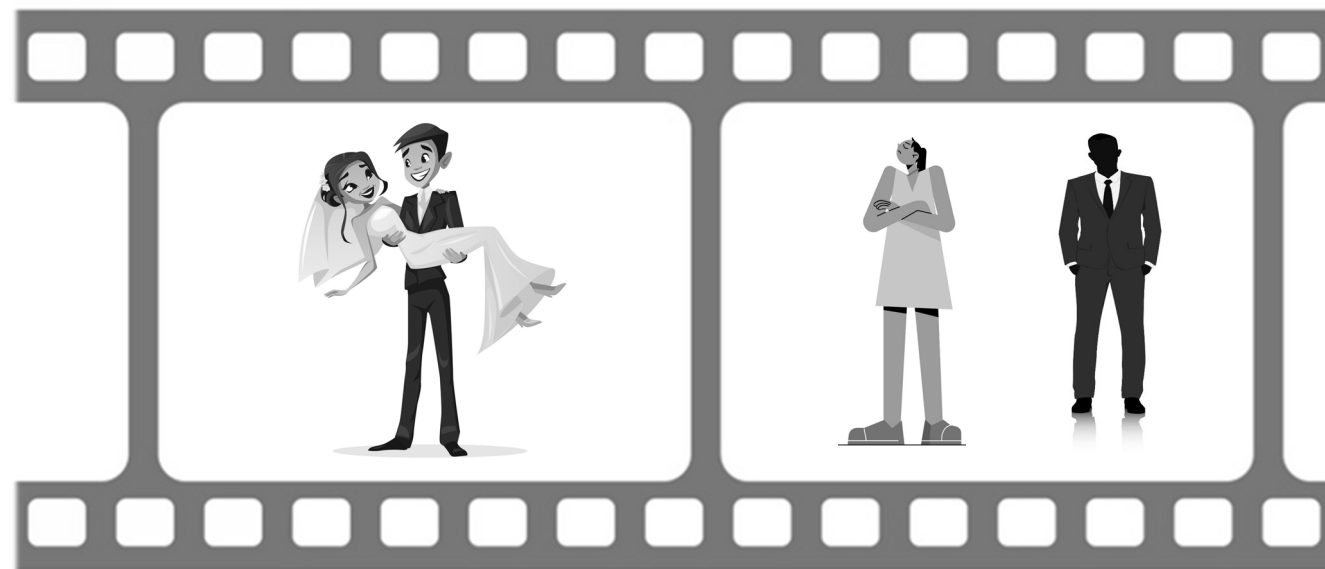
Строки поза зв'язком із конкретною правовою ситуацією, набором фактів, умов та обставин, за яких розгорталися події, не мають жодного значення. Закінчення або настання строку набувають (можуть набути) правового сенсу в сукупності з подіями чи діями, для здійснення яких чи утримання від здійснення яких встановлюється цей строк.

**Відсутність
складу
проступку**

Надмірне навантаження судді не може слугувати єдиним та достатнім обґрунтуванням призначення судових засідань у справі зі значними інтервалами, які перевищують строки, встановлені законом, натомість вказані обставини свідчать про низький рівень організації судочинства суддею.

**Постанова ВП ВС від 20.12.2020
у справі № 11-247сап19**
(*оскарження суддею
рішення ВРП про притягнення до
дисциплінарної відповідальності)

*Справа про розірвання шлюбу перебувала у провадженні судді з 31.03.2017 по 25.07.2019

Надмірне навантаження судді не може слугувати єдиним та достатнім обґрунтуванням призначення судових засідань із порушенням строків розгляду справ, зокрема майже через рік після надходження до провадження судді, та відкладення судових засідань із значними інтервалами, які перевищують півроку, навіть у разі відкладення судових засідань за клопотанням сторін. Зазначені обставини свідчать про неналежний рівень організації судочинства суддею та невжиття ним заходів щодо розгляду справ протягом строку, встановленого законом.

Постанова ВП ВС від 04.11.2021 у справі № 11-202сап21

(*оскарження рішення ВРП про притягнення до відповідальності)

Надходження:

Призначення:

Відкладення:

24.04.2019

06.04.2020

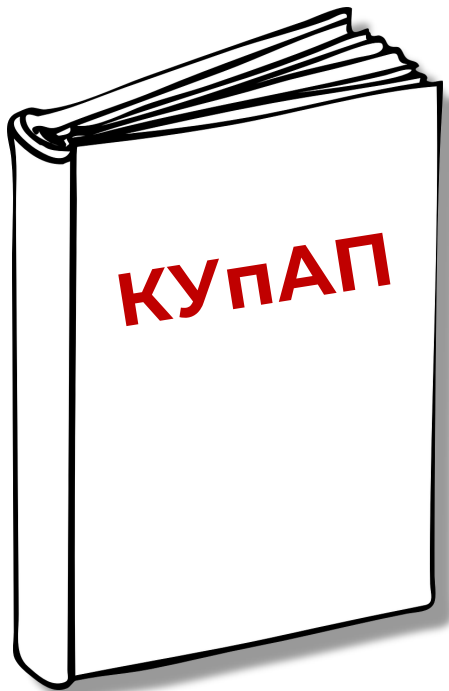

01.02.2021

*Справа за скаргою на дії та рішення державного виконавця перебувала у провадженні судді більше ніж 1 рік 9 місяців

Строки розгляду справи в цьому випадку **не можуть вважатися розумними**, якщо їх порушено через призначення засідань із великими інтервалами, наведене свідчить про неналежний рівень організації судочинства.

Відкладаючи судові засідання, суддя мала забезпечити **необхідний баланс** між дотриманням прав сторони і розглядом справи протягом встановленого законом строку **або хоча б у розумні строки**. При цьому інтервали у призначеннях справ до розгляду, на яких акцентувала увагу ВРП та які наведено вище у цій постанові, не можуть сприйматися як розумні.

Судді повинні усвідомлювати особисту відповідальність за розгляд справ у встановлені законом строки, за якість розгляду справ, не допускати фактів зволікання, вживати всіх необхідних заходів з метою неухильного дотримання процесуальних строків

Постанова ВП ВС від 12.12.2024 у справі № 11-222сап24
(*оскарження рішення ВРП про притягнення до відповідальності)

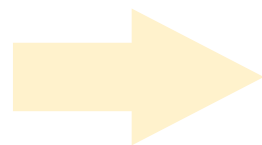
ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ СТРОК

РОЗУМНИЙ СТРОК

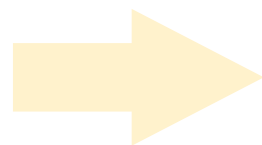
ЦИВІЛЬНИЙ КОДЕКС УКРАЇНИ (статті 251, 252)

СТРОК – певний період у часі, зі спливом якого пов'язана дія чи подія, яка має юридичне значення

строк визначається:
роками, місяцями, тижнями, днями або годинами

ТЕРМІН – певний момент у часі, з настанням якого пов'язана дія чи подія, яка має юридичне значення

термін визначається:
календарною датою або вказівкою на подію, яка має неминуче настати

Строк та термін можуть бути визначені актами цивільного законодавства, правочином або рішенням суду

ПОНЯТТЯ ТА ВИДИ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ СТРОКІВ ЗГІДНО З ПРОЦЕСУАЛЬНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

стаття 118 КАС:

Процесуальні строки – це встановлені законом або судом строки, у межах яких вчиняються процесуальні дії.

Процесуальні строки встановлюються законом, а якщо такі строки законом не визначені - встановлюються судом.

стаття 120 ЦПК: + стаття 113 ГПК:

Строки, в межах яких вчиняються процесуальні дії, встановлюються законом, а якщо такі строки законом не визначені, – встановлюються судом

стаття 113 КПК:

Процесуальні строки – це встановлені законом або відповідно до нього прокурором, слідчим суддею або судом проміжки часу, у межах яких учасники кримінального провадження зобов'язані (мають право) приймати процесуальні рішення чи вчиняти процесуальні дії.

ДОДЕРЖАННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ СТРОКІВ ТА НАСЛІДКИ ЇХ ПОРУШЕННЯ

стаття 121 КАС:

Одночасно із поданням заяви про поновлення процесуального строку має бути вчинена процесуальна дія, стосовно якої пропущено строк.

Пропуск строку, встановленого законом або судом для подання доказів, інших матеріалів чи вчинення певних дій, не звільняє учасника від обов'язку вчинити відповідну дію.

+ стаття 123 КАС – строк звернення до адміністративного суду

стаття 126 ЦПК: + стаття 118 ГПК:

право на вчинення процесуальної дії втрачається із закінченням строку, встановленого законом або судом

документи, подані після закінчення процесуальних строків, залишаються без розгляду, крім випадків, передбачених Кодексом

стаття 116 КПК:

Процесуальні дії мають виконуватися у встановлені цим Кодексом строки.

ВИДИ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ СТРОКІВ:

процесуальні строки –

строки, в межах яких вчиняються процесуальні дії

**строки,
встановлені законом**

**строки, встановлені судом,
слідчим суддею або прокурором**
(якщо такі строки не визначені законом)

строки,
встановлені законом,
поновлюються:
ч.1 ст.127 ЦПК,
ч.1 ст.119 ГПК,
ч.1 ст.121 КАС

строки,
встановлені судом,
продовжуються:
ч.2 ст.127 ЦПК,
ч.2 ст.119 ГПК,
ч.2 ст.121 КАС

Пропущений із поважних причин строк має бути **ПОНОВЛЕНИЙ**
за клопотанням заінтересованої особи ухвалою слідчого судді, суду
(стаття 117 КПК)

Постанова КАС ВС від 14.03.2023 у справі № 160/26351/21 (визначення юридичної природи процесуальних строків)

...Строки в адміністративному судочинстві носять **імперативний характер**, але деякі з них **не є абсолютними** (строк звернення до адміністративного суду, строк на апеляційне чи касаційне оскарження тощо), оскільки у встановлених випадках **можуть поновлюватися або продовжуватися** судом за заявою учасника справи або за власною ініціативою. Пропуск встановленого строку в адміністративному судочинстві, якщо від його впливу залежить реалізація закріпленого за особою суб'єктивного процесуального права, є підставою для настання відповідних процесуальних наслідків, зокрема у вигляді фактичної втрати можливості здійснення такого процесуального права (за винятком регламентованих процесуальним законодавством випадків, коли такий строк може бути поновлений чи продовжений судом, якщо він пропущений з поважних причин).

...**Юридична природа строків** (термінів) в ... судочинстві полягає у тому, що вони є **фундаментальною правовою категорією**, оскільки визначають певні моменти, періоди, з настанням та закінченням яких **пов'язані конкретні юридичні наслідки**; мають вагомим практичне значення, що полягає у забезпеченні реалізації принципів правової визначеності та рівності учасників, їх дисциплінованості; виступають гарантією своєчасного судового захисту прав та інтересів осіб ...

Забезпечення дотримання принципу правової визначеності потребує чіткого виконання сторонами та іншими учасниками справи вимог щодо строків звернення до суду, а також строків на оскарження судових рішень, а **від судів вимагається дотримуватися певних правил у процесі прийняття рішення про поновлення строку та оцінювати поважність причин пропуску строку**, виходячи із критеріїв розумності, об'єктивності та непереборності обставин, що спричинили пропуск, значимості справи для сторін, наявності фундаментальної судової помилки.

Постанова ВП ВС від 22.06.2023 у справі № 643/5369/16

20.09.2022 ЄСПЛ ухвалив рішення у справі «Завалій та інші проти України», в якому з огляду на свою практику у справах «Пономарьов проти України» (заява № 3236/03, від 03.04.2008) та «Устименко проти України» (заява № 32053/13, від 29.10.2015) констатував порушення Україною пункту 1 статті 6 Конвенції у зв'язку з порушенням принципу юридичної визначеності.

ЄСПЛ вказав на те, що суди у справах заявників, **порушуючи принцип юридичної визначеності**, приймали до розгляду за відсутності достатніх підстав і задовольняли скарги, подані поза межами встановленого законодавством десятиденного строку для апеляційного оскарження.

**Безпідставне поновлення
пропущеного процесуального строку
порушує принцип юридичної визначеності**

Постанова ВП ВС від 08.10.2020 у справі № 9901/32/20 (поважність причин пропуску процесуального строку)

Правовий інститут строків звернення до адміністративного суду за захистом свого порушеного права не містить вичерпного, детально описаного переліку причин чи критеріїв їх визначення. Закон запроваджує оцінні, якісні **параметри** визначення таких причин – вони повинні бути **поважними, реальними, непереборними і об'єктивно нездоланими** на час плину строків звернення до суду. Ці причини (чи фактори об'єктивної дійсності) мають бути несумісними з обставинами, коли суб'єкт звернення до суду знав або не міг не знати про порушене право, ніщо правдиво йому не заважало звернутися до суду, але цього він не зробив і через власну недбалість, легковажність, байдужість, неорганізованість чи інші подібні за суттю ставлення до права на доступ до суду порушив ці строки.

Інакшого способу визначити, які причини належить віднести до поважних, ніж **через зовнішню оцінку (кваліфікацію) змісту конкретних обставин, хронологію та послідовність дій суб'єкта правовідносин** перед зверненням до суду за захистом свого права, немає. Під таку оцінку мають потрапляти:

- певні явища, фактори та їх юридична природа;
- тривалість строку, який пропущений;
- те, чи могли і яким чином певні фактори завадити вчасно звернутися до суду, чи перебувають вони у причинному зв'язку із пропуском строку звернення до суду;
- яка була поведінка суб'єкта звернення протягом цього строку;
- які дії він вчиняв, і чи пов'язані вони з готуванням до звернення до суду тощо.

Постанова КАС ВС від 28.09.2023 у справі № 540/6358/21 (поважність причин пропуску процесуального строку)

Причина пропуску строку звернення до суду може вважатися поважною, якщо вона відповідає **одночасно** усім таким умовам:

1) це обставина або кілька обставин, яка безпосередньо унеможлиблює або ускладнює можливість вчинення процесуальних дій у визначений строк;

2) це обставина виникла об'єктивно, незалежно від волі особи, яка пропустила строк;

3) виникла протягом строку, який пропущено;

4) підтверджується належними і допустимими доказами.

Постанова ВП ВС від 22.01.2026 у справі № 990/446/25 (поважність причин пропуску строку звернення до суду)

Строк звернення до адміністративного суду – це проміжок часу після виникнення спору в публічно-правових відносинах, протягом якого особа має право звернутися до адміністративного суду із заявою за вирішенням цього спору і захистом своїх прав, свобод чи інтересів. Початок перебігу строку звернення до суду починається з часу, коли особа дізналася або повинна була дізнатися про порушення своїх прав, свобод чи інтересів.

День, коли особа дізналася про порушення свого права, – це встановлений доказами день, коли позивач дізнався про рішення, дію чи бездіяльність, внаслідок якої відбулося порушення його прав, свобод чи інтересів.

Якщо цей день встановити точно неможливо, то його строк обчислюється з дня, коли особа повинна була дізнатися про порушення своїх прав (свобод чи інтересів).

При цьому слово «повинна» слід тлумачити як неможливість незнання, припущення про високу вірогідність дізнатися, а не обов'язок особи дізнатися про порушення своїх прав. Зокрема, особа повинна була дізнатися про порушення своїх прав, якщо вона знала про обставини прийняття рішення чи вчинення дій і не було перешкод для того, щоб дізнатися про те, яке рішення прийняте або які дії вчинені.

Незнання про порушення через байдужість до своїх прав або небажання дізнатися НЕ є поважною причиною пропуску строку звернення до суду.

Воєнний стан як причина пропуску процесуального строку (постанова ВП ВС від 10.11.2022 у справі № 990/115/22):

Введення воєнного стану не зупинило перебіг процесуальних строків...

Питання поновлення строку у випадку його пропуску з причин, пов'язаних з воєнним станом, вирішується в кожному конкретному випадку з урахуванням доводів, наведених у заяві про поновлення такого строку.

Сам по собі факт запровадження воєнного стану не є підставою для поновлення процесуального строку.

Такою підставою можуть бути **обставини, що виникли внаслідок** запровадження воєнного стану **та унеможливили** виконання учасником судового процесу процесуальних дій протягом установленого законом строку.

Мобілізація як причина пропуску процесуального строку (постанова КАС ВС від 07.04.2025 у справі № 260/651/24):

Сам факт мобілізації, без обґрунтування неможливості звернення до суду саме позивачем у встановлені строки, у зв'язку із перебуванням на службі, не може безумовно вважатись поважною причиною для поновлення цих строків.

Посилання позивача на одну з причин неможливості звернення до суду, що він був мобілізований, не може бути визнано поважною причиною, оскільки не містить відомостей про те, що позивач виконував бойові завдання у зоні бойових дій та про те, що особисто не перебуває у зоні постійної дислокації, а знаходився у зоні бойових дій.

ОБЧИСЛЕННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ СТРОКІВ:

ВКАЗІВКОЮ НА ПОДІЮ,
ЯКА ПОВИННА
НЕМИНУЧЕ НАСТАТИ

ДНЯМИ

МІСЯЦЯМИ

РОКАМИ

ст.122 ЦПК,
ст.115 ГПК,
ст.118 КАС

ВКАЗІВКОЮ НА ПОДІЮ

ГОДИНАМИ

ДНЯМИ

МІСЯЦЯМИ

ст.115 КПК

ст.123 ЦПК,
ст.116 ГПК,
ст.120 КАС

ПОЧАТОК ПЕРЕБІГУ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО СТРОКУ:

з наступного
дня:

або після відповідної
календарної дати

або після настання події,
з якою пов'язано початок строку

Будь-яка процесуальна дія або сукупність дій
під час кримінального провадження
мають бути виконані без невиправданої затримки
і в будь-якому разі **не пізніше граничного строку**,
визначеного відповідним положенням КПК України
(ч. 2 ст. 113 КПК України).

ст.124 ЦПК
ст.116 ГПК

ЗАКІНЧЕННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ СТРОКІВ:

ст.120 КАС
ст.115 КПК

**Строк,
обчислюваний роками**

у відповідні місяць
і число останнього
року строку

**Строк,
обчислюваний місяцями**

у відповідне число
останнього місяця строку
(або останній день місяця)

**Строк,
обчислюваний годинами**

в останню хвилину
останньої години

**Строк,
обчислюваний днями**

о 24 годині, а також –
закінчення робочого часу

Якщо закінчення строку
припадає на неробочий день –
останнім днем строку є
перший робочий день

Перебіг строку, закінчення якого
пов'язане з подією, яка повинна
неминуче настати, закінчується
наступного дня після настання події

КПК: особливість
обчислення строків тримання
під вартою (+перебування
в медичному закладі)

ОБЧИСЛЕННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ СТРОКІВ (кримінальні провадження):

ПОЧАТОК СТРОКУ:

При обчисленні строків днями та місяцями не береться до уваги той день, від якого починається строк,

за винятком

строків тримання під вартою, проведення стаціонарної психіатричної експертизи, до яких **зараховується неробочий час** та які обчислюються з моменту фактичного затримання, взяття під варту чи поміщення до медичного закладу.

Якщо закінчення строку, який обчислюється днями або місяцями, припадає на неробочий день, останнім днем цього строку вважається наступний за ним робочий день,

за винятком

обчислення строків тримання під вартою та перебування в медичному закладі під час проведення стаціонарної психіатричної експертизи.

ЗАКІНЧЕННЯ СТРОКУ:

Прийменник «до» з календарною датою в українській мові вживають на позначення кінцевої календарної дати чинності включно або виконання чого-небудь.

ПРИКЛАД:

Прийменники «до» і «по» в українській мові вживають на позначення кінцевої календарної дати чинності або виконання чого-небудь, а отже зазначення у контракті терміну його дії до 27 червня 2018 року свідчить, що саме ця дата і є останнім днем чинності дії трудового договору.

**Постанова КЦС ВС від 09.06.2020
у справі № 419/1965/18**

ГРАНИЧНІ СТРОКИ РОЗГЛЯДУ СПРАВ

ПОЗОВНЕ ПРОВАДЖЕННЯ

(ЦПК+ГПК+КАС)

Особливості
позовного провадження
в окремих категоріях
адміністративних справ

(КАС)

НАКАЗНЕ ПРОВАДЖЕННЯ

(ЦПК+ГПК)

ОКРЕМЕ ПРОВАДЖЕННЯ

(ЦПК)

- досудове розслідування;
- судове провадження (вкл. особливі порядки);
- особливі порядки кримінального провадження

(КПК)

ГРАНИЧНІ СТРОКИ РОЗГЛЯДУ СПРАВ

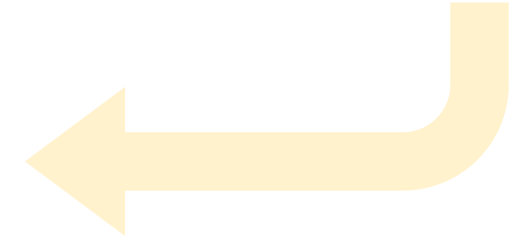
є **ОСНОВНОЮ** формою
судового провадження

ПОЗОВНЕ ПРОВАДЖЕННЯ

(ЦПК+ГПК+КАС)

розглядається **спір** двох сторін
(позивача і відповідача),
який виникає з відповідних
правовідносин

ЗАГАЛЬНЕ ПОЗОВНЕ
ПРОВАДЖЕННЯ

СПРОЩЕНЕ ПОЗОВНЕ
ПРОВАДЖЕННЯ

мають чітко
визначені строки:

120 днів
(90 у підготовчому пров-ні
+ 30 розгляду по суті)

60 днів
(*але – строки в окремих
категоріях по КАС)

ГРАНИЧНІ СТРОКИ РОЗГЛЯДУ СПРАВ

ЗАГАЛЬНЕ
ПРОВАДЖЕННЯ

Підготовче провадження:

- протягом 60 днів з дня відкриття провадження у справі;
- може бути продовжений не більше ніж на 30 днів.

Розгляд справи по суті:

- протягом 30 днів з дня початку розгляду справи по суті.

120 днів

ст.ст. 189, 210 ЦПК;
ст.ст. 177, 195 ГПК;
ст.ст. 173, 193 КАС

СПРОЩЕНЕ
ПРОВАДЖЕННЯ

протягом розумного строку, але не більше 60 днів
з дня відкриття провадження у справі.

60 днів

ст. 275 ЦПК;
ст. 248 ГПК;
ст. 258 КАС

ПЕРЕБІГ СТРОКІВ РОЗГЛЯДУ СПРАВ ЗГІДНО З ПРАКТИКОЮ ЄСПЛ:

Постанова Пленуму ВССУ від 17.10.2014 № 11 «Про деякі питання дотримання розумних строків розгляду судами цивільних, кримінальних справ і справ про адміністративні правопорушення» (пункт 1)

Перебіг строків розгляду цивільних справ:

- ПОЧИНАЄТЬСЯ:

з часу надходження позовної заяви до суду

- ЗАКІНЧУЄТЬСЯ:

або ухваленням остаточного рішення, якщо воно **НЕ на користь особи**

або виконанням рішення, ухваленого **НА користь особи**

Перебіг строків у кримінальному провадженні:

- ПОЧИНАЄТЬСЯ:

або з часу повідомлення особі про підозру

або з моменту затримання особи за підозрою у вчиненні крим.правопорушення

- ЗАКІНЧУЄТЬСЯ:

або коли вирок набрав законної сили

або коли КП закрито в цілому чи щодо конкретної особи

**КПК – зміни до ст.219:
строк досуд. розслідування обчислюється з моменту повідомлення особі про підозру (було: з моменту внесення відомостей про КП до ЄРДР)*

СПІВВІДНОШЕННЯ СТРОКУ РОЗГЛЯДУ **ЦИВІЛЬНИХ СПРАВ** ЗА **ЦПК** ТА **ПРАКТИКОЮ ЄСПЛ**

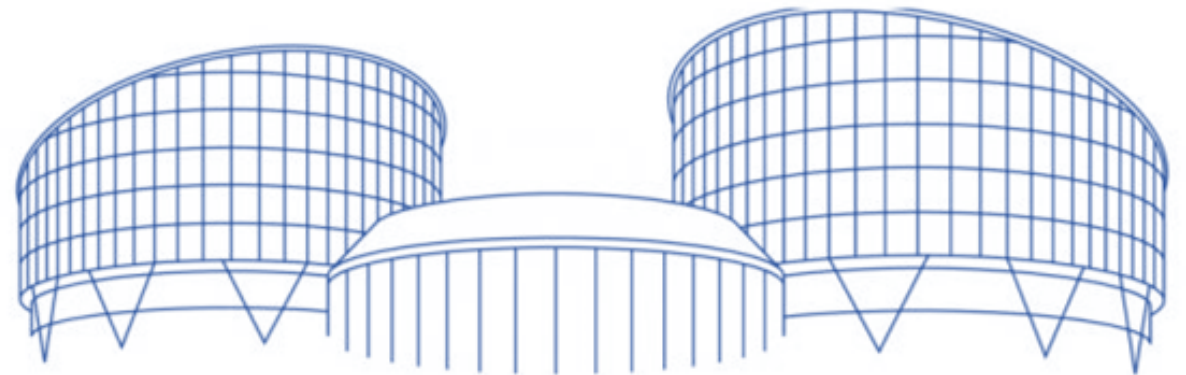
	ЦПК України:	Практика ЄСПЛ:
ДЖЕРЕЛО:	статті 189, 210	рішення ЄСПЛ від 28.11.1993 у справі «Скопелліті проти Італії»
ТРИВАЛІСТЬ:	<ul style="list-style-type: none">• з дня відкриття провадження у справі• до ухвалення в справі рішення суду	<ul style="list-style-type: none">• з дня надходження позовної заяви до суду• до: АБО ухвалення остаточного рішення суду НЕ на користь особи АБО до виконання рішення суду, ухваленого НА користь особи
МАКСИМАЛЬНА ТРИВАЛІСТЬ:	120 днів (загальне позовне)	не визначено

Рішення Європейського суду з прав людини: від 28.07.1999 у справі «Імобільяре Саффі проти Італії» (заява № 22774/93); від 19.03.1997 у справі «Горнсбі проти Греції» (заява № 18357/91)

Право на звернення до суду було б ілюзорним, якби національна правова система дозволяла, щоб остаточне, обов'язкове для виконання судове рішення залишалось невиконаним на шкоду одній зі сторін.

Важко уявити ситуацію, щоб пункт 1 статті 6 докладно описував процедурні гарантії, що надаються сторонам цивільного судового процесу – у провадженні, що є справедливим, відкритим і оперативним, – і не передбачав при цьому гарантій виконання судових рішень; тлумачення статті 6 як такої, що стосується виключно права на звернення до суду і проведення судового розгляду, могло б призвести до ситуацій, несумісних із принципом верховенства права.

ОТЖЕ, виконання рішення, винесеного будь-яким судом, має розглядатись як невід'ємна частина "судового процесу" для цілей статті 6 Конвенції.

СТРОКИ ВИРІШЕННЯ СУДОМ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ПИТАНЬ НА СТАДІЇ ВИКОНАВЧОГО ПРОВАДЖЕННЯ

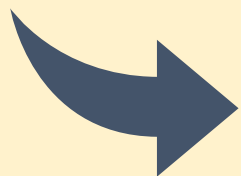
	СТРОК:	УЧАСНИКИ:
Виправлення помилки у виконавчому документі та визнання його таким, що не підлягає виконанню (ст.432 ЦПК):	10 днів	з повідомленням стягувача і боржника; неявка не є перешкодою для розгляду
Поновлення пропущеного строку для пред'явлення виконавчого документа до виконання (ст.433 ЦПК):	10 днів	з повідомленням учасників справи; неявка не є перешкодою для розгляду
Затвердження мирової угоди в процесі виконання (ст.434 ЦПК):	10 днів	*див. ст.207 ЦПК
Відстрочення і розстрочення виконання, зміна чи встановлення способу і порядку виконання (ст.435 ЦПК):	20 днів	з повідомленням учасників справи
Тимчасове влаштування дитини до дитячого або лікувального закладу (ст.437 ЦПК):	10 днів	з викликом сторін та за обов'язковою участю органу опіки та піклування; неявка сторін не є перешкодою розгляду
Оголошення розшуку боржника або дитини, привід боржника (ст.438 ЦПК):	10 днів	

СТРОКИ ВИРІШЕННЯ СУДОМ ПИТАНЬ НА СТАДІЇ ВИКОНАВЧОГО ПРОВАДЖЕННЯ (продовження)

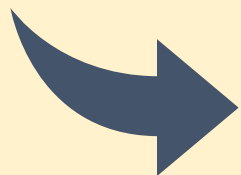
	СТРОК:	УЧАСНИКИ:
Вирішення питання про примусове проникнення до житла чи іншого володіння особи (ст.439 ЦПК):	негайно, але не пізніше наступного дня	без повідомлення/виклику сторін та інших заінтересованих осіб за участю виконавця
Звернення стягнення на грошові кошти, що належать іншим особам, та нерухоме майно, право власності на яке не зареєстровано в установленому законом порядку (ст.440 ЦПК):	10 днів	з викликом учасників справи, особи, якій належать грошові кошти; неявка не є перешкодою для розгляду
Тимчасове обмеження у праві виїзду за межі України (ст.441 ЦПК):	негайно, АЛЕ: скасування 10 днів з повідомленням	без повідомлення сторін та інших заінтересованих осіб за участю виконавця
Заміна сторони виконавчого провадження (ст.442 ЦПК):	10 днів	з повідомленням учасників справи; їх неявка не є перешкодою для розгляду
Визначення частки майна боржника у майні (спільне володіння) (ст.443 ЦПК):	10 днів	з повідомленням сторін, інших осіб; їх неявка не є перешкодою для розгляду
СУДОВИЙ КОНТРОЛЬ: скарга на рішення, дії, бездіяльність виконавця (ст.450 ЦПК):	20 днів	за участю сторін, виконавця; їх неявка не є перешкодою для розгляду

**ПРОЦЕСУАЛЬНІ ПИТАННЯ,
ПОВ'ЯЗАНІ З ВИКОНАННЯМ
СУДОВИХ РІШЕНЬ У ЦИВІЛЬНИХ
СПРАВАХ ТА РІШЕНЬ ІНШИХ
ОРГАНІВ (ПОСАДОВИХ ОСІБ)**

**ЗАГАЛЬНЕ ПРАВИЛО:
розгляд у 10/20-денний строк
(якщо інше не встановлено
розділом VI ЦПК України)**

**СУДОВИЙ КОНТРОЛЬ
ЗА ВИКОНАННЯМ
СУДОВИХ РІШЕНЬ**

20-денний строк

**СТРОК
ВИКОНАВЧОГО
ПРОВАДЖЕННЯ**

Державний виконавець зобов'язаний провести виконавчі дії з виконання рішення протягом **6 місяців** з дня винесення постанови про відкриття виконавчого провадження, а з виконання рішення від немайнового характеру – у **2-місячний** строк.

Строки у виконавчому провадженні

– це періоди часу, в межах яких учасники виконавчого провадження зобов'язані або мають право прийняти рішення або вчинити дію (стаття 11 Закону)

Строки у виконавчому провадженні встановлюються законом (*статті 12, 13 Закону), а якщо вони не визначені законом – встановлюються виконавцем

Будь-яка дія або сукупність дій під час виконавчого провадження повинна бути виконана не пізніше граничного строку, визначеного Законом

Постанови КГС ВС від 19.08.2019 у справі № 913/438/16 та від 06.12.2023 у справі № 873/52/22:

Чинний Закон України «Про виконавче провадження», на відміну від попереднього Закону, не передбачає обов'язку виконавця провести виконавчі дії з виконання рішення протягом 6 місяців з дня винесення постанови про відкриття виконавчого провадження.

Однак статтю 2 Закону України «Про виконавче провадження» унормовано здійснення виконавчого провадження з дотриманням розумності строків.

Хоча визначення поняття «розумності строків» Закон не містить, проте зволікання у вчиненні виконавчих дій не свідчить про дотримання зазначеного принципу.

Верховний Суд вважає, що розглядаючи скаргу на дії чи бездіяльність виконавця суд, у кожному конкретному випадку залежно від обставин справи, має враховувати, що правова оцінка вчинення виконавцем певного (окрім обов'язкового) заходу примусового виконання рішень має здійснюватися також на відповідність принципам ефективності, своєчасності та повноти вчинення виконавчих дій.

ст. 277 КУпАП

СТРОКИ РОЗГЛЯДУ СПРАВ про адміністративні правопорушення

15-денний строк з дня одержання протоколу про АП та інших матеріалів

загальний строк розгляду

протягом доби

3-денний строк розгляду

5-денний строк розгляду

7-денний строк розгляду

ст. 277-2 КУпАП

Повістка особі, яка притягається до адміністративної відповідальності, **вручається** не пізніше як **за три доби** до дня розгляду справи в суді

Відкладаючи судові засідання, суддя має забезпечити **необхідний баланс** між:

дотриманням прав сторони

і розглядом справи протягом встановленого законом строку

або хоча б у розумні строки

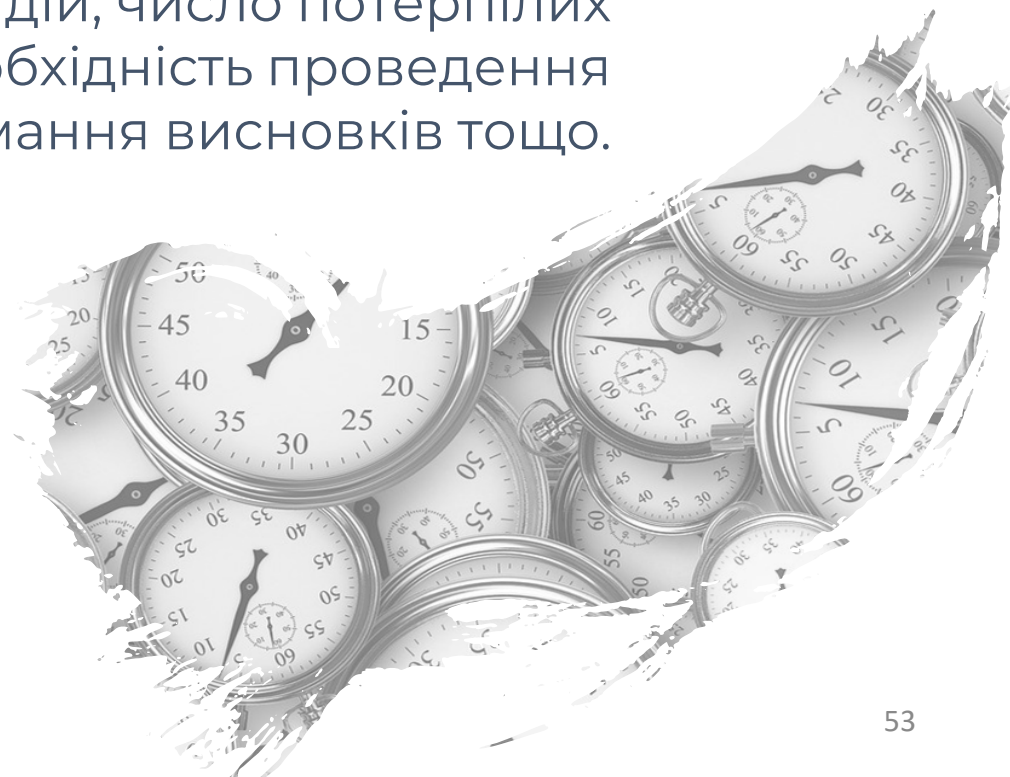

Постанова ВП ВС від 12.12.2024 у справі № 11-222сап24
(*оскарження рішення ВРП про притягнення до відповідальності)

Поняття «розумний строк» є оціночним,
тобто таким, що визначається у кожному
конкретному випадку з огляду на
сукупність усіх обставин...

Визначення розумного строку
залежить від багатьох факторів,
включаючи обсяг і складність справи,
кількість слідчих дій, число потерпілих
та свідків, необхідність проведення
експертиз, отримання висновків тощо.

**Рішення КСУ
від 30.01.2003 № 3-рп/2003**

Поняття «розумний строк» є оціночним,
тобто таким, що визначається у кожному конкретному випадку
з огляду на сукупність усіх обставин, він залежить від багатьох факторів
та не повинен перевищувати меж необхідності.

Надавши оцінку усім наявним у матеріалах справи доказам, а також умовам укладеного між сторонами контракту ..., суд апеляційної інстанції дійшов правомірного висновку про те, що **термін невиконання відповідачем протягом десяти років взятих на себе зобов'язань за контрактом ... не є розумним**, що свідчить про порушення відповідачем взятих на себе зобов'язань та істотне порушення відповідачем умов вказаного контракту, внаслідок чого позивач був позбавлений того, на що він розраховував – отримання у власність об'єкту інвестування, що за наведених обставин **є підставою для його розірвання** на підставі частини другої статті 651 ЦК України.

**Постанова КГС ВС від 11.02.2020
у справі № 910/15004/18**

Установлення законом процесуальних строків передбачено **з метою дисциплінування** учасників ... судочинства та своєчасного виконання ними ... певних процесуальних дій.

Інститут строків в адміністративному процесі сприяє досягненню юридичної визначеності в публічно-правових відносинах, стимулює учасників ... процесу **добросовісно ставитися до виконання своїх обов'язків.**

Ці строки обмежують час, протягом якого такі правовідносини можуть вважатися спірними; після їх завершення, якщо ніхто не звернувся до суду за вирішенням спору, відносини стають стабільними.

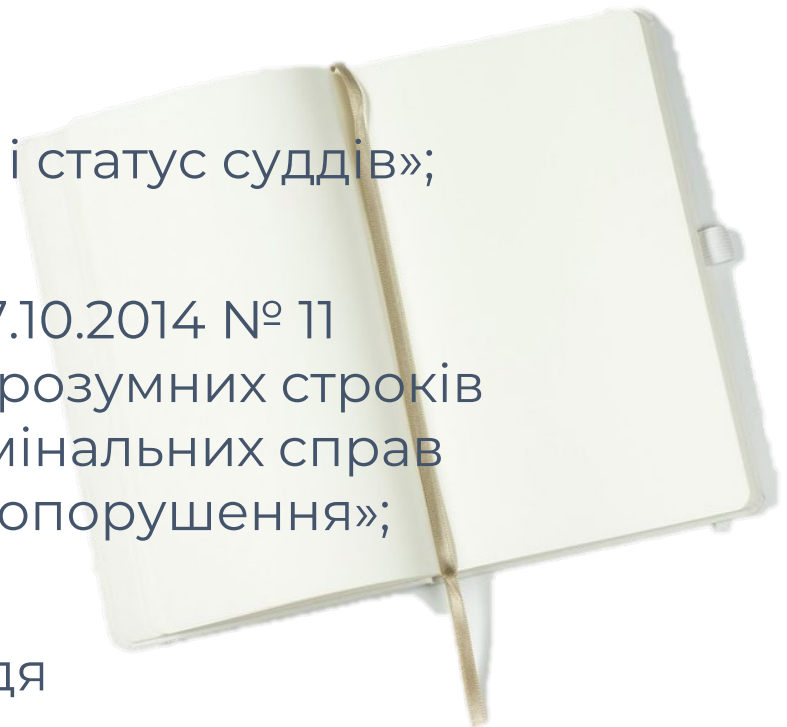
Недотримання встановлених законом строків зумовлює чітко визначені юридичні наслідки.

РОЗУМНІ СТРОКИ – це найкоротші за конкретних обставин строки (якщо інше не визначено законом або встановлено судом), протягом яких сторона повинна вжити певних дій, демонструючи свою зацікавленість у їх результатах, і які об'єктивно оцінюються судом щодо відповідності принципам добросовісності та розсудливості, а також на предмет дотримання прав інших учасників (забезпечення балансу інтересів)

*Постанови ВП ВС:
від 01.02.2024 у справі № 990/270/23,
від 14.11.2024 у справі № 990/240/24,
від 22.01.2026 у справі № 990/446/25*

**ДЖЕРЕЛА,
ДЕ ВЖИВАЄТЬСЯ
ТЕРМІН/ПРИНЦИП
«РОЗУМНИЙ СТРОК
РОЗГЛЯДУ СПРАВИ»:**

- Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод;
 - Рекомендація КМ РЄ щодо суддів: незалежність, ефективність та обов'язки;
 - Міжнародний пакт про громадянські і політичні права;
 - інші міжнародні правові документи;
 - рішення Європейського суду з прав людини
-
- Конституція України;
 - Закон України «Про судоустрій і статус суддів»;
 - процесуальні кодекси України;
 - Постанова Пленуму ВССУ від 17.10.2014 № 11 «Про деякі питання дотримання розумних строків розгляду судами цивільних, кримінальних справ і справ про адміністративні правопорушення»;
 - постанови Верховного Суду;
 - рішення Вищої ради правосуддя

РОЗУМНІСТЬ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ СТРОКІВ

Суд має встановлювати **розумні строки** для вчинення процесуальних дій.

Критерії розумності процесуального строку

для вчинення процесуальної дії

ст. 121 ЦПК
ст. 114 ГПК
ст. 119 КАС

достатність часу для вчинення процесуальної дії

врахування обставин справи

відповідність завданню (цивільного, господарського, адміністративного) судочинства

ПРИНЦИП ПРОПОРЦІЙНОСТІ

(ст. 11 ЦПК + с. 15 ГПК)

Суд визначає в межах, встановлених ЦПК/ГПК України, порядок здійснення провадження у справі відповідно до **принципу пропорційності**, враховуючи:

- завдання відповідного судочинства;
- забезпечення розумного балансу між приватними й публічними інтересами;
- особливості предмета спору;
- ціну позову;
- складність справи;
- значення розгляду справи для сторін;
- час, необхідний для вчинення тих чи інших дій;
- розмір судових витрат, пов'язаних із відповідними процесуальними діями;
- тощо.

РОЗУМНІСТЬ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ СТРОКІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ (*КП)

ст.28
КПК

Під час КП кожна процесуальна дія або процесуальне рішення повинні бути виконані або прийняті в розумні строки.

Розумними вважаються строки, що є **об'єктивно необхідними** для виконання процесуальних дій та прийняття процесуальних рішень.

Розумні строки не можуть перевищувати передбачені КПК строки виконання окремих процесуальних дій або прийняття окремих процесуальних рішень.

Проведення **досудового розслідування** у розумні строки забезпечує:

- **прокурор,**
- **слідчий суддя** (в частині строків розгляду питань, віднесених до його компетенції)

Проведення **судового провадження** у розумні строки забезпечує:

- **суд**

РОЗУМНІСТЬ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ СТРОКІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ (*КП)

ст.28
КПК

Критерії для визначення розумності строків КП:

складність КП, яка визначається з урахуванням:

- кількості підозрюваних, обвинувачуваних та кримінальних правопорушень, щодо яких здійснюється КП,
- обсягу та специфіки процесуальних дій, необхідних для здійснення досудового розслідування,
- тощо

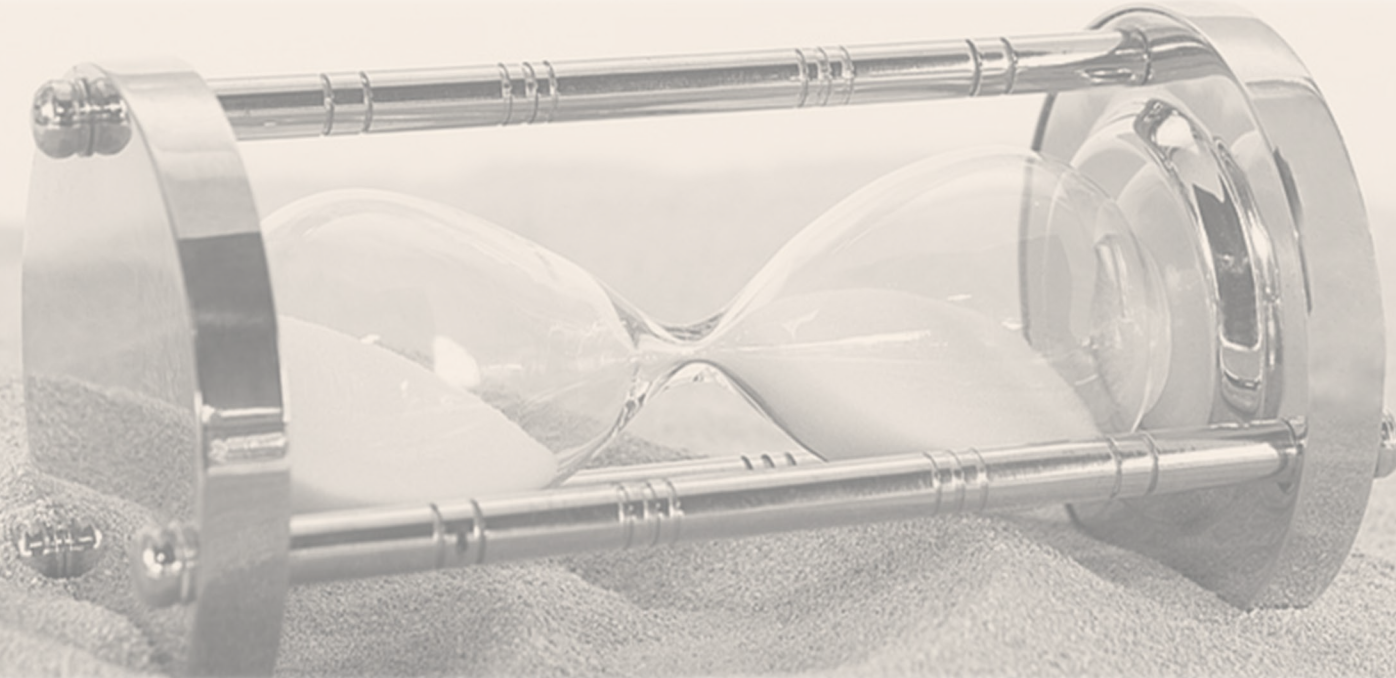
поведінка учасників КП

спосіб здійснення слідчим, прокурором і судом своїх повноважень

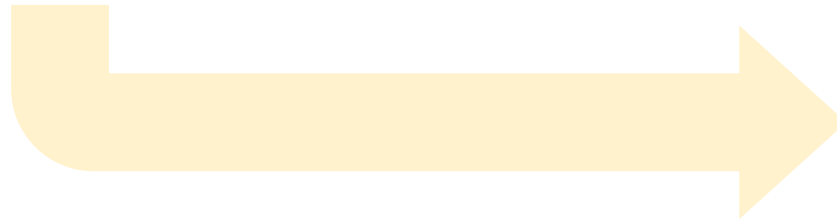
***ДЕТАЛЬНІШЕ:** Постанова Пленуму ВССУ від 17.10.2014 № 11 «Про деякі питання дотримання розумних строків розгляду судами цивільних, кримінальних справ і справ про адміністративні правопорушення» (пункт 4)

КРИТЕРІЇ РОЗУМНОСТІ СТРОКУ ВРАХОВУЮТЬСЯ ПРИ:

- відкладенні підготовчого засідання або розгляду справи
- оголошенні перерви у судовому засіданні
- зупиненні провадження у справі
- вирішенні спору по суті
- розгляді скарг на дії виконавця
- вирішенні процесуальних питань, пов'язаних з виконанням судових рішень

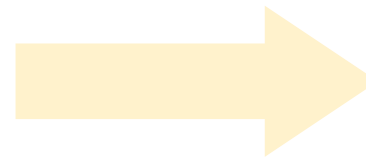
Європейський суд з прав людини у своїх рішеннях, які є джерелом права в Україні (*ст. 17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини»*) **сформував критерії розумності строку розгляду справи**

ЄСПЛ не визначає конкретних строків, які можна вважати розумними або нерозумними

ПІДСТАВИ ДЛЯ ЗАСТОСУВАННЯ ЄКПЛ:

**Неможливість
справедливого розгляду справи
у визначений національним
законом строк**

**Застосування
статті 6 ЄКПЛ
та практики ЄСПЛ**

****Кримінальні провадження (!!!):***
розумні строки не можуть перевищувати передбачені КПК строки виконання окремих процесуальних дій або прийняття окремих процесуальних рішень.

Рішення ЄСПЛ від 16.05.2019 у справі «Зяя проти Польщі» (заява № 45751/10), від 23.03.2017 у справі «Саєнко та інші проти України» (заява № 39167/08), від 04.04.2008 у справі «N.B. проти України» (заява № 17945/02) тощо

Обґрунтованість тривалості провадження має оцінюватися з урахуванням конкретних обставин справи та з урахуванням критеріїв, викладених у прецедентній практиці Європейського суду з прав людини

Розумність тривалості судового розгляду повинна оцінюватися в світлі обставин справи та з урахуванням таких критеріїв: складність справи, поведінка заявників та відповідних органів влади, важливість предмета спору для заявників.

**СКЛАДНІСТЬ
СПРАВИ**

**ПОВЕДІНКА
УЧАСНИКІВ ПРОЦЕСУ**

**КРИТЕРІЇ РОЗУМНОСТІ
СТРОКУ РОЗГЛЯДУ СПРАВИ
ЗА ПРАКТИКОЮ ЄСПЛ:**

**ПОВЕДІНКА
СУДОВИХ ТА ІНШИХ
ДЕРЖАВНИХ ОРГАНІВ**

**ВАЖЛИВІСТЬ
ПРЕДМЕТУ РОЗГЛЯДУ
ДЛЯ ЗАЯВНИКА**

цивільна

- кількість учасників справи: співпозивачів, співвідповідачів та інших учасників процесу;
- необхідність проведення експертиз та їх складність;
- необхідність допиту значної кількості свідків;
- участь у справі іноземного елемента;
- необхідність з'ясування і застосування норм іноземного права
- інші обставини, що утруднюють розгляд справи

ПРАВОВА ТА ФАКТИЧНА СКЛАДНІСТЬ СПРАВИ

кримінальна

- кількість підозрюваних, обвинувачуваних;
- кількість кримінальних правопорушень, щодо яких здійснюється провадження;
- кількість учасників провадження (потерпілих, свідків тощо);
- правова кваліфікація кримінального правопорушення та характеру обставин, що підлягають доказуванню;
- обсяг матеріалів досудових розслідувань, що об'єднані в одному провадженні;
- необхідність призначення експертиз, їх складність;
- необхідність отримання міжнародної допомоги тощо

ПОВЕДІНКА ЗАЯВНИКА, ІНШИХ УЧАСНИКІВ СПРАВИ

НЕВИКОНАННЯ (НЕСВОЄЧАСНЕ ВИКОНАННЯ) ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ОBOB'ЯЗКІВ:

- ✓ ненадання доказів;
- ✓ неявка у судові засідання, за викликом слідчого, прокурора;
- ✓ недотримання умов запобіжного заходу
- ✓ несвоєчасна оплата експертизи

ЗЛОВЖИВАННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНИМИ ПРАВАМИ:

- ✓ неодноразове ініціювання відкладення судових засідань;
 - ✓ неодноразове оскарження ухвали про відкриття провадження;
 - ✓ тощо
- (ст.44 ЦПК, ст.43 ГПК, ст.45 КАС)

Суд **зобов'язаний** вживати заходів для запобігання зловживанню процесуальними правами. У випадку зловживання процесуальними правами учасником судового процесу суд застосовує до нього заходи процесуального примусу.

Не можна покладати відповідальність за тривалий розгляд справи використання учасниками процесу процесуальних засобів, передбачених законодавством, для здійснення свого захисту, зокрема, у зв'язку зі зміною позовних вимог, вивченням матеріалів справи, заявленням клопотань, оскарженням рішень суду тощо.

- своєчасність призначення справи до судового розгляду;
- проведення судових засідань у призначений час;
- контроль за виконанням працівниками апарату суду службових обов'язків (направлення судових повісток тощо);
- повнота контролю та своєчасність вжиття судом заходів щодо недопущення зловживання процесуальними правами (затягування експертиз, заявлення необґрунтованих клопотань тощо);
- строки виготовлення мотивованого судового рішення та направлення його учасникам справи;
- своєчасність видачі виконавчого документу

ПОВЕДІНКА СУДОВИХ ТА ІНШИХ ДЕРЖАВНИХ ОРГАНІВ (спосіб здійснення слідчим, прокурором, судом своїх повноважень)

- послідовність та своєчасність здійснення процесуальних дій;
- наявність періодів бездіяльності (неактивності), причини якої мають з'ясуватись у кожному конкретному провадженні;
- обґрунтованість зупинення кримінального провадження;
- своєчасність призначення кримінального провадження до судового розгляду;
- призначення судових засідань з великими інтервалами чи зволікання з переданням кримінального провадження з одного суду до іншого;
- проведення судових засідань у призначений час;
- дотримання строків виготовлення повного тексту ухвали (постанови), направлення копій процесуальних рішень учасникам судового провадження;
- повнота здійснення суддею контролю за виконанням працівниками суду своїх службових обов'язків, у т.ч. щодо повідомлення учасників про судові засідання;
- повнота та своєчасність вжиття заходів забезпечення кримінального провадження та інших заходів, спрямованих на недопущення недобросовісної поведінки учасників провадження;
- характер та ефективність дій, спрямованих на прискорення провадження тощо

Чи порушується «розумність строку» розгляду справи призначенням та проведенням судової експертизи?

А

Ні, за жодних обставин, адже провадження в справі зупиняється

Б

Ні, лише за умови якщо клопотання про проведення експертизи подано заявником

В

Так, якщо є необхідність отримати висновки експертів, що стосуються різних галузей

Г

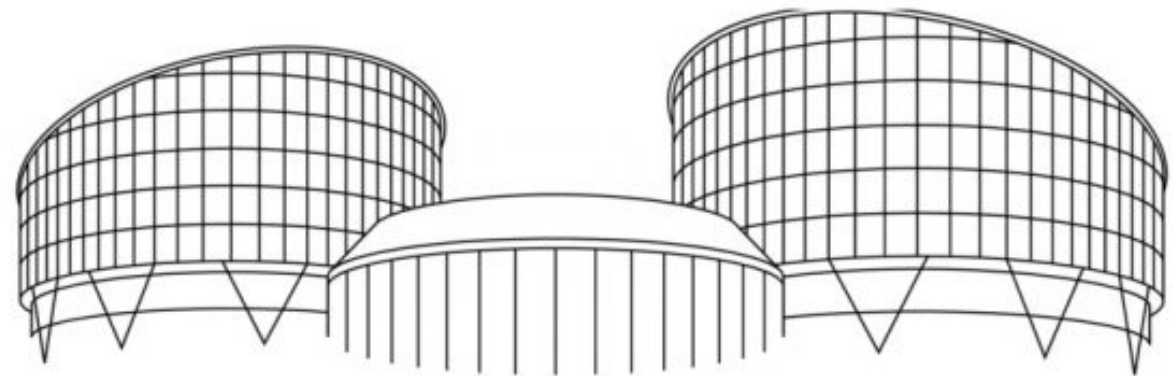
Так, якщо експерти будуть працювати без нагляду/контролю судді

ПРАВИЛЬНА ВІДПОВІДЬ «Г»

ЄСПЛ погодився з позицією заявниці, що її провадження, в якому вона вимагала встановлення сервітуту, не стосувалося складних питань фактів і права, хоча й потребувало отримання висновків експертів з різних галузей.

Водночас, високі судді вважали, що процедура отримання експертних висновків не мала необхідної ефективності. **Експерти працюють у контексті судового розгляду під наглядом судді, який залишається відповідальним за підготовку та швидке проведення провадження.** Крім того, між слуханнями, які не були пов'язані з роботою експертів, неодноразово проходили періоди часу, що тривали до року.

**Рішення ЄСПЛ від 16.05.2019
у справі «Зяя проти Польщі»
(заява № 45751/10)**

ХАРАКТЕР ПРОЦЕСУ ТА ВАЖЛИВІСТЬ ПРЕДМЕТУ РОЗГЛЯДУ ДЛЯ ЗАЯВНИКА

МАЙНОВИЙ АСПЕКТ:

- ✓ об'єктивна вартість спірного майна;
- ✓ суб'єктивне значення спірного майна для особи

НЕМАЙНОВИЙ АСПЕКТ:

- ✓ неможливість реалізації права після певного часу (наприклад, дозвіл на тимчасовий виїзд дитини за кордон);
- ✓ наявність іншого житла;
- ✓ вік позивача тощо

Враховувати важливість предмета розгляду та ступінь ризику для заявника, наприклад, якщо йдеться про:

- справи, що потребують оперативного прийняття рішення;
- трудові справи;
- справи, що пов'язані зі станом здоров'я заявника;
- справи щодо опіки над дітьми тощо.

ПРИКЛАД:

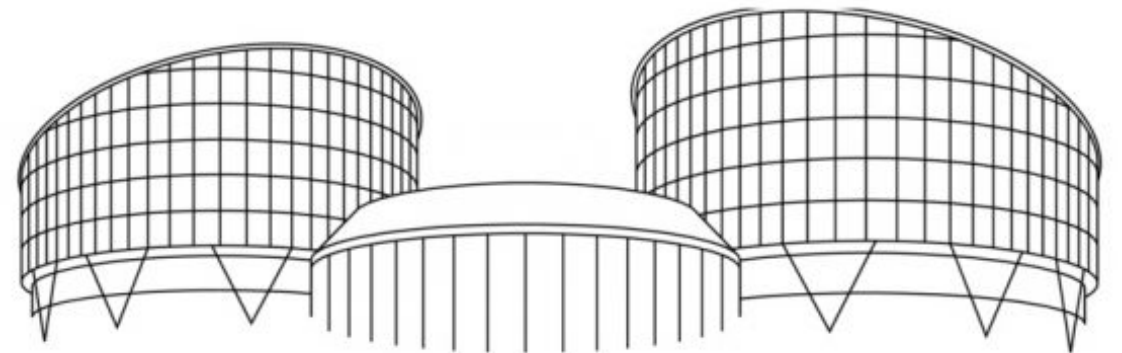
Справа «Науменко проти України» розглядалася ЄСПЛ на предмет «розумності строку» судового розгляду

Скарги Заявниці стосувалися отримання нею соціальних пільг та пенсії як ліквідатора наслідків аварії на ЧАЕС. ЄСПЛ встановив порушення пункту 1 статті 6 Конвенції щодо тривалості судового провадження (**розгляд справи тривав 5 років 8 місяців*).

ЄСПЛ, оцінюючи тривалість провадження в світлі встановлених своєю практикою критеріїв, зазначив, що з огляду на обставини справи провадження в суді було наслідком зменшення Заявниці розміру пенсії та позбавлення пільг, наданих як ліквідатору аварії на ЧАЕС.

Враховуючи складне фінансове становище Заявниці, стан її здоров'я, розгляд цієї справи мав для неї безсумнівно важливе значення. А тому для Заявниці було життєвою необхідністю вимагати скорішого вирішення її скарг.

**Рішення ЄСПЛ від 09.11.2004
у справі «Науменко проти України»
(заява № 41984/98)**

Строки розгляду справи **НЕ** можуть вважатися розумними, якщо їх порушено через:

- зайнятість судді в іншому процесі;
- призначення судових засідань з великими інтервалами;
- затягування з передачею справи з одного суду до іншого;
- безпідставне задоволення необґрунтованих клопотань учасників процесу, що спричинило відкладення розгляду справи на тривалий час;
- відкладення справи через неналежну підготовку справи до судового розгляду;
- невжиття заходів щодо недопущення недобросовісної поведінки учасників справи

Постанова Пленуму
ВССУ від 17.10.2014 № 11
«Про деякі питання
дотримання розумних
строків розгляду судами
цивільних, кримінальних
справ і справ про
адміністративні
правопорушення»
(пункт 7)

**ДЯКУЮ
ЗА УВАГУ!**

© Використано ілюстраційні зображення:
<https://pixabay.com>; <https://freepik.com>